

Doanh nghiệp Việt Nam xuất khẩu và Luật Sở hữu trí tuệ Hoa Kỳ

**VŨ THỊ LAN
TRẦN THÀNH CÔNG**

Khoảng thời gian gần đây, chúng ta thường nghe những tin tức về các doanh nghiệp tại Việt Nam gặp nhiều trở ngại về Luật Sở hữu trí tuệ khi xuất khẩu hàng hóa sang thị trường Hoa Kỳ sau khi Hiệp định thương mại giữa hai quốc gia được ký kết và thực thi. Như Công ty Dầu khí Petro, Cà phê Trung Nguyên, bánh phồng tôm Sadec, nước mắm Phú Quốc, cá Catfish v.v.. Điều này làm cho các doanh nghiệp xuất khẩu tại Việt Nam lo ngại vì trong thực tế còn có nhiều doanh nghiệp vi phạm Sở hữu trí tuệ tại nước nhập khẩu nhưng không hoặc chưa biết. Nguyên nhân chính là vì chúng ta chưa có được những hướng dẫn và hiểu biết chính xác về Luật Quyền Sở hữu trí tuệ tại quốc gia mà chúng ta muốn dành thị phần (bán hàng).

Sau dầu khí, cá tra, cà phê, nước mắm, bánh phồng tôm v.v., bây giờ là đến chiếc võng xếp (Folding Hammock) vi phạm Patent right. Mặt hàng này đang được bán trên Tokyo T.V. ở Nhật Bản với thương hiệu Relaxation Swing. Giá bán khoảng 180000 yên/chiếc. Folding Hammock cũng đang được chuẩn bị tung ra thị trường Hoa Kỳ vào dịp lễ Giáng sinh năm nay. Chiếc võng xếp này đã được cấp Patent Teertificate tại Japan và USA. Đã được đăng ký International Patent trên 129 quốc gia bao gồm cả Việt Nam. Pacific Brokerage Corp (USA) đã ký hợp đồng uỷ thác cho Viet gia Corp. (V.N) để kiểm tra chất lượng theo đúng yêu cầu của cơ quan An toàn chất lượng sản phẩm Hoa Kỳ và Nhật Bản. Những doanh nghiệp sản xuất võng xếp tại Việt Nam đã đăng quảng cáo trên các báo là sản phẩm của họ đã được đăng ký độc quyền về kiểu dáng, điều này cũng làm ngạc nhiên độc giả vì có đến ba cơ sở đều tự nhận đã đăng ký độc quyền về

kiểu dáng (đã gọi là độc quyền thì chỉ có một chứ có cơ quan nào cấp bằng sáng chế (Patent Certificate) cho cả 3 doanh nghiệp?). Các doanh nghiệp còn dám quảng cáo trên Website là có đại lý trên các nước khác như Hoa Kỳ, Nhật Bản và Hàn Quốc. Rõ ràng là các doanh nghiệp này “uống thuốc liều”. Hoặc là “tỷ phú (tính theo USD) chơi ngông”. Cũng giống như sản xuất một chiếc xe gắn máy (Motorcycle) Harley Davidson đặt một cái tên Việt Nam rồi quảng cáo là đã có đại lý trên Hoa Kỳ hoặc khắp thế giới vậy.

Sắp đến sẽ là bánh kẹo và những sản phẩm khác. Tại San Francisco đã có thương hiệu Kinh Đô nổi tiếng với những mặt hàng bánh kẹo rất được khách hàng ưu chuộng. Nhất là bánh Trung thu và mít các loại. giá bán lẻ của thương hiệu này cao hơn những sản phẩm cùng loại do các công ty khác sản xuất. Cách đây vài năm, công ty này đã kiện một số các công ty đã giả mạo sản phẩm dưới thương hiệu Kinh Đô. Việc thương thảo bồi thường thiệt hại cũng lên tới vài trăm ngàn USD.

Thương hiệu W.O.W cũng đã được ít nhất 20 công ty đăng ký Federal Trademark. Báo chí cũng mới đăng tin doanh nghiệp nhựa C.L mới xuất hơn 200 chiếc xe Dream (đồ chơi trẻ em) sang Hoa Kỳ. Số tiền xuất khẩu được hơn 10000 USD. Nếu xảy ra việc kiện tụng, số tiền này chưa đủ chi phí cho doanh nghiệp nhựa C.L trả tiền khách sạn và ăn uống trong thời gian hầu toà. Ai cũng biết Dream là Servicemark được đăng ký về kiểu dáng (Patent) và thương hiệu của hãng Honda Motor Corp (Japan). Đây cũng là hình thức vi phạm Luật Bản quyền (gián tiếp).

Vũ Thị Lan, Trần Thành Công, thành phố Hồ Chí Minh.

Trong lĩnh vực đồ chơi trẻ em, chúng ta lại còn phải đương đầu với cơ quan An toàn chất lượng sản phẩm của Hoa Kỳ. Cơ quan này cực kỳ nghiêm khắc vì ảnh hưởng trực tiếp đến sinh mạng trẻ em. Nếu có một sự cố kỹ thuật dù rất nhỏ trong những sản phẩm này, doanh nghiệp sẽ bị họ dùng đến “kính hiển vi” để kiểm soát những lô hàng sau, kèm theo hàng loạt biện pháp chế tài.

Đồ chơi cho trẻ em của Trung Quốc đã bị một thời khốn khó với những kiểm soát nghiêm khắc của cơ quan này. Số tiền phạt và đòi hỏi bảo hiểm cũng lên đến con số kinh ngạc (nhiều triệu USD cho mỗi trẻ em).

ĐỊNH NGHĨA KHÁI NIỆM VỀ LUẬT SỞ HỮU TRÍ TUỆ

Luật về Sở hữu trí tuệ có thể được chia thành ba (3) lĩnh vực riêng biệt do ba (3) cơ quan quản lý riêng biệt.

1- Patent (bằng sáng chế). Dành cho những phát minh về khoa học, kỹ thuật và cả trong những nhu cầu bình thường của dân chúng. Thí dụ: chỉ làm sạch răng, nón có quạt chạy bằng sức gió thổi, máy rửa xe tự động trong các trạm bơm xăng v.v..

2- Trademark “TM” hoặc Servicemark (tên gọi và dấu biểu tượng). Dùng cho những công ty có những mặt hàng đặc biệt, khác với những loại cùng lĩnh vực. Thí dụ: Nike với nét chữ và dấu biểu tượng như vệt sóng. Nike Air là Servicemark COCA Cola với loại chữ viết tay độc đáo. Coke là Servicemark thuộc sản phẩm của COCA COLA. GM là Trademark của GENERAL MOTOR, xe hiệu CADILLAC hoặc TRANS AM là Servicemark.

Loại này có thể dùng cho tên hoặc cho tên và biểu tượng.

3- Copyrights (bản quyền) về hình ảnh (Picture), phim ảnh (Movie), băng (Cassette Tape), đĩa (Dist), băng hình (Video Tape), truyện, thơ, nhạc, hình vẽ (Designs) đĩa mềm vi tính.v.v.

Chi phí ước lượng cho:

Loại 1. PATENT: (bằng sáng chế) từ khoảng 50.000 đến 1.000.000 USD tùy theo sản phẩm và thị trường lớn hay nhỏ

Loại 2- TRADEMARK (thương hiệu và biểu tượng) từ khoảng 3.000 đến 20.000 USD tùy theo thị trường lớn hay nhỏ.

Loại 3- COPYRIGHT từ khoảng 100 đến 1.000 USD cho mỗi Design. Nếu số lượng nhiều thì có thể giảm còn 50 đến 70 USD cho mỗi Design (thật sự thì giá phải trả cho COPYRight office chỉ có 30 USD).

Chi phí này cao vì phải qua Văn phòng Luật sư đại diện. Loại 1 và loại 2 phải được luật sư (giải thích) trước Tòa.

Chúng ta đã đọc và nghe trên báo chí, các phương tiện truyền hình, truyền thanh nói nhiều về Quyền sở hữu trí tuệ tại các quốc gia như Hoa Kỳ, Nhật Bản và các nước châu Âu. Các luật gia ở Việt Nam cũng có rất nhiều bài viết về lĩnh vực này nhưng trong thực tế Luật Sở hữu trí tuệ rất đa dạng và phức tạp hơn chúng ta tưởng vì còn tùy thuộc từng quốc gia, tiểu bang và thành phố. Luật này cũng căn cứ vào các án lệ (Precedent) được cập nhật hàng ngày và phán quyết của Tòa án cũng không bao giờ đi ra ngoài án lệ nếu không có trường hợp đặc biệt. Thí dụ: toà án liên bang tại tiểu bang California xử thắng kiện cho một công ty bị ăn cắp bản quyền (sao lại hình vẽ trên áo thun) thì Tòa án liên bang tại tiểu bang Washington cũng phải căn cứ vào án lệ đó để xử trong trường hợp có kiện giống như vậy. Tòa án cùng cấp không bao giờ phán quyết ngược lại với tòa án cùng cấp (Liên bang) trên toàn lãnh thổ Hoa Kỳ. Đây là điểm chúng ta cần đặc biệt lưu ý. Lãnh thổ Hoa Kỳ rất lớn, hệ thống Tòa án liên bang có 50 toà trên 50 tiểu bang. Họ sử dụng chung một hệ thống pháp lý và những Chánh án Tòa Liên bang được sắp xếp hay luân chuyển trên khắp lãnh thổ Hoa Kỳ. Tất cả những tranh chấp liên quan đến Luật Hoa Kỳ (Luật Sở hữu Công nghiệp thuộc về cấp quốc gia). Luật sư sẽ khởi kiện ở Tòa liên bang để Tòa này thụ lý. Nếu doanh nghiệp (hay cá nhân) bị kiện ở tiểu bang khác thì

phải sắp xếp để đi đến nơi khởi kiện ra Tòa. Nếu không sẽ bị áp giải do cơ quan Thi hành án Hoa Kỳ (U.S. MARSHAL). Cơ quan này có trụ sở trên khắp 50 tiểu bang. Họ làm việc độc lập và quyền hành rất lớn. Họ chỉ làm việc dưới quyền của Tòa liên bang. Không một cơ quan nào có thể chi phối được. Họ có quyền bắt giam, trưng dụng, niêm phong và tra cứu tất cả giấy tờ, hồ sơ liên quan đến vụ kiện. Tất cả các cơ quan tiểu bang và liên bang phải có nhiệm vụ giúp đỡ họ hoàn thành công tác được giao phó. Cơ quan này cũng có một tiểu ban rất nổi tiếng mà chúng ta thường nghe nói đến qua báo chí và phim ảnh: “Bảo vệ nhân chứng”.

án lệ (tiền lệ) là một thủ tục phức tạp mà đa số Luật sư và Chánh án sử dụng để xét xử vụ kiện. Trong lịch sử của hệ thống pháp luật Hoa Kỳ. Có hàng hà sa số vụ kiện và phán quyết của tòa. Những phán quyết này được sử dụng để làm định hướng cho những phiên tòa sau. Thí dụ: Khi Tổng thống Clinton bị dính vào những bê bối tình dục trong Tòa Bạch ốc, những dân biểu Cộng hòa đã dùng những án lệ có từ thế kỷ XIX để đưa Tổng thống ra tòa và tiến hành việc bỏ phiếu truất phế Tổng thống... Trong Hiệp định thương mại giữa Hoa Kỳ và Việt Nam, có điều khoản về Luật Sở hữu trí tuệ và phương hướng giải quyết khi có vi phạm hoặc tranh chấp. Doanh nghiệp Hoa Kỳ có thể kiện ta và ngược lại ta có thể kiện họ. Nếu họ kiện tại Hoa Kỳ thì Chính phủ Việt Nam phải giúp đỡ tổng đạt đến doanh nghiệp (hoặc cá nhân) cho mọi thủ tục được tiến hành. Chúng ta phải đi sang Hoa Kỳ để ra Tòa. Chi phí tự lo lấy. Đương nhiên là phải có một luật sư Hoa Kỳ đại diện trước Tòa. Như đã nói ở trên, họ xử theo án lệ. Khi ra Tòa, ai thắng ai bại? Chắc khỏi cần phải bàn đến nữa. Còn nếu chúng ta kiện họ thì trong lịch sử Tòa án của Việt Nam, chúng ta có được bao nhiêu án lệ để làm mẫu mực cho phiên Tòa? Rõ ràng phần bất lợi đã thuộc về chúng ta. Khi bước vào một thị trường lớn

vào bậc nhất thế giới, ở một xứ sở mà việc kiện tụng đã trở thành quen thuộc như ăn cơm hàng ngày, nếu chúng ta chưa chuẩn bị bây giờ thì làm sao mà có thể đứng vững trên thị trường này được?

Thông thường tại Hoa Kỳ, một Luật sư về Luật Sở hữu trí tuệ học và theo đuổi ngành này suốt cả đời vẫn chưa biết hết được những án lệ (chỉ riêng Tòa liên bang) mà lúc nào cũng cần đến sự trợ giúp của vài luật sư khác trong việc tra cứu án lệ. Họ thường kết hợp thành nhóm (Firm) để làm việc chung với nhau. Thù lao của những luật sư này thường rất đắt do phải làm việc khó khăn gấp 5, 10 lần những luật sư thông thường (ly dị, tụng xe, thành lập công ty, di chúc, say rượu lái xe...) Trung bình thì thù lao của họ khoảng từ 500 đến 1000 USD/giờ.

Đa số những vụ kiện về vi phạm luật bản quyền thường được điều đình để bồi thường ngoài Tòa án vì chi phí luật sư lên đến vài trăm ngàn USD là chuyện thường và phán quyết của Tòa án lúc nào cũng bênh vực cho bên khởi kiện. Nếu tòa xử cho bên thắng dù chỉ 1 USD thì bên thua kiện phải trả toàn bộ chi phí (luật sư, thám tử tư, nhân viên thi hành án, giấy, bút, hồ sơ, nhân chứng v.v...). Luật Bản quyền có tác dụng cả về Hình lẫn Hộ, có nghĩa là vừa phải trả tiền bồi thường, vừa phải ở tù vì trách nhiệm hình sự.

Những luật sư gốc Việt Nam có bằng cấp hành nghề tại Hoa Kỳ có khoảng trên dưới 2000. Trong số này chỉ có hai (2) người có bằng hành nghề về Luật sư Sở hữu trí tuệ. Chỉ có ba (3) người có bằng hành nghề về Luật Hình sự. (Trong tổng số hơn một triệu người Việt Nam định cư tại Hoa Kỳ). Luật Sở hữu trí tuệ cũng thuộc về một trong những luật khó “nuốt” nhất của luật pháp Hoa Kỳ.

Doanh nghiệp tại Hoa Kỳ cũng rất “nhạy cảm” với luật này nên mỗi công ty cũng có tối thiểu một luật sư để hướng dẫn những thủ tục cần thiết trước khi bán sản phẩm ra ngoài cho dân chúng. Dính vào kiện tụng

loại này thì kết quả thường là trắng tay vì những luật sư hành nghề Luật Bản quyền được chia phần trăm trên số tiền đòi được. Tỷ lệ thường là 50/50 hoặc 40/60. Tất cả chi phí điều tra và tiến hành vụ kiện đều được phía luật sư ứng trước. Doanh nghiệp ở tại Hoa Kỳ còn ngại như vậy. Còn chúng ta? Ta đã biết gì về Luật Bản quyền của Hoa Kỳ? Hiệp định Thương mại giữa Việt Nam và Hoa Kỳ đã ký xong và chưa được thi hành. Chúng ta chỉ còn khoảng hai (2) năm để chuẩn bị đối đầu với những “con cá mập”. Cho dù nghĩ đến chuyện đào tạo hệ thống luật sư về Luật Bản quyền cũng chẳng còn đủ thời gian. Nhưng, dù sao trể vẫn còn hơn không có. Nước Việt Nam của chúng ta còn nghèo lắm! Những chi phí trả cho những việc kiện tụng không đáng phải trả trong lúc này, để dành khoản tiền này mua máy móc sản xuất hoặc giúp cho dân nghèo thiếu ăn còn có ý nghĩa hơn.

Theo suy nghĩ cá nhân của người viết: cách tốt nhất cho mỗi doanh nghiệp xuất khẩu là thuê một luật sư tư vấn trong lĩnh vực ngành nghề của mình để được nghe những khuyến cáo cần thiết. Số chi phí này không cao lắm. Dĩ nhiên khi làm theo sự hướng dẫn của luật sư và trả tiền cho dịch vụ này, chúng ta có thể kiện để đòi bồi thường thiệt hại trong trường hợp bị trục trặc hay kiện tụng. Mỗi luật sư hành nghề tại Hoa Kỳ hay Nhật Bản đều có một khoản tiền bảo hiểm nghề nghiệp và trách nhiệm với Tòa. Nếu hướng dẫn sai, họ sẽ bị mất

bằng hành nghề và điều này rất hiếm xảy ra trong lịch sử Tổ tụng Hoa Kỳ và Nhật Bản. Đây cũng là con đường an toàn nhất cho doanh nghiệp xuất khẩu.

Hãng Honda Motor Corp của Nhật Bản cũng đang sửa soạn tung ra trận đánh quyết liệt về Patent Rights tại Việt Nam. Chúng ta hãy xem những chi phí trong trận đánh này lên đến bao nhiêu, rồi rút kinh nghiệm và chuẩn bị làm ăn theo Luật Quốc tế. hàng “nhái” hay hàng “giả” chỉ sống trong một thời gian nhất định nào đó mà thôi! Hãy chọn con đường kinh doanh chân chính. xuất khẩu là con đường tốt nhất để phát triển quốc gia. Thị trường Hoa Kỳ có sức tiêu thụ cực kỳ lớn, đứng vào hàng đầu thế giới - thị trường ước mơ của tất cả doanh nghiệp. Hãy chuẩn bị và hợp sức với nhau để đi vào thật vững chắc. Nếu các doanh nghiệp Việt Nam không đoàn kết lại với nhau để tạo thành sức mạnh khi xuất khẩu thì việc buôn bán với nước ngoài (nhất là Hoa Kỳ) chắc chắn phần thiệt thòi sẽ thuộc về chúng ta.

Người Việt Nam cần cù, chịu khó và thông minh. Tại Hoa Kỳ, các trường trung, đại học ở những nơi có nhiều người Việt Nam cư ngụ đều có những thủ khoa với những tên, họ rất thân thương: Jimmy Bùi, Emily Nguyễn, Victoria Trần, John Lê, Anthony Đỗ, Thắng Phạm, Việt Lý. Mừng thay! và hãnh diện thật! khi mình cùng là người Việt Nam./.